

Електронне наукове фахове видання "Державне управління: удосконалення та розвиток" включено до переліку наукових фахових видань України з питань державного управління (Наказ Міністерства освіти і науки України від 22.12.2016 № 1604)

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ
удосконалення та розвиток

Дніпропетровський державний
аграрно-економічний
університет

Видавництво ТОВ «ДКС-центр»

0 0 0 0 0 0 0

УДК 351

І. М. Грищенко,

к. держ. упр., докторант Національної академії державного управління при Президентові України, м. Київ

ГРУПИ ПІДХОДІВ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ЛІДЕРСТВА В ОРГАНАХ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

І. М. Gryshchenko,

PhD., doctoral of the National Academy of Public Administration under the Office of the President of Ukraine, city Kyiv

GROUP APPROACHES TO THE DEFINITION OF LEADERSHIP IN LOCAL GOVERNMENT

В статті, на основі визначень вітчизняних та зарубіжних дослідників проаналізовано дефініцію "лідерство" та виокремлено основні підходи до його трактування. Запропоновано розрізняти визначення лідерства в залежності від ключових слів покладених в їх основу. Перший підхід пояснює лідерство як процес взаємодії в групі між лідером і членами групи / послідовниками. Другий підхід розглядає лідерство в групі через використання різних форм впливу направлених на спонукання членів групи до досягнення спільної мети. Третій запропонований підхід розглядає лідерство через призму оточення лідера у відносинах "лідер - послідовники", що засновані на міжособистісних відносинах і взаємній відповідальності за досягнення спільних цілей групи.

The article, based on the values of domestic and foreign researchers analyzed the definition of "leadership" and singled out the main approaches to its treatment. A definition of leadership differentiate based on keywords assigned to their base. The first approach explains leadership as a process of interaction between the group leader and group members / followers. The second approach examines leadership group through the use of various forms of influence aimed at encouraging members to achieve a common goal. The third proposed approach examines leadership through the prism of environment a leader in the relationship "leading - followers" that are based on interpersonal relationships and mutual responsibility for the common goals of the group.

Ключові слова: лідерство, місцеве самоврядування, підходи до лідерства.

Keywords: leadership, local government, approaches to leadership.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями.

Визначений європейський вектор розвитку України, передбачає досягнення європейських стандартів життя, які забезпечуються не лише органами державної влади, а переважно, органами місцевого самоврядування. Тому, надважливо організувати діяльність органів місцевого самоврядування на засадах лідерства, яке передбачає згуртування навколо проблемної ситуації групи однодумців на чолі з лідером для ефективного вирішення даної проблеми. Для того, щоб лідерство застосовувати ефективно, необхідно володіти відповідними теоретичними і практичними знаннями.

Науковці всього світу намагаються осягнути всі грані феномену лідерства. До цих наукових доробок з формування та

розвитку лідерства долучилися і вітчизняні науковці. Зокрема, дана стаття безпосередньо пов'язана із науковими дослідженнями кафедри регіонального управління, місцевого самоврядування та управління містом Національної академії державного управління при Президентів України, які здійснюються у межах комплексного наукового проекту “Механізми державного управління функціональною спроможністю кадрового потенціалу органів державної влади й місцевого самоврядування в сфері організації надання якісних публічних послуг: теоретичне та методологічне їх забезпечення”.

Аналіз останніх досліджень і публікацій доводить, що серед вітчизняних та зарубіжних дослідників різні підходи до лідерства досліджували: О. Абашкіна [1], Г. Ашин [2], О. Віханський [3], Р. Дафт [5], Ю. Косолапова [1], Р. Кричевський [6], Д. Мацумото [7], М. Мескон [8] та ін.

Водночас, досліджень, які б системно проаналізували підходи до лідерства в залежності від ключових слів покладених в основу визначення лідерства ще не проводилось.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є виявлення підходів до лідерства на основі аналізу визначень поняття “лідерство”.

Виходячи з мети в статті вирішувалися наступні завдання:

- на основі визначень вітчизняних та зарубіжних дослідників лідерства з'ясувати основні ключові слова, які застосовуються до визначення лідерства;
- запропонувати авторські підходи до трактування лідерства в органах місцевого самоврядування.

Вклад основного матеріалу дослідження. В сучасній науці, за наявності спільних вихідних позицій, лідерство характеризується неоднозначно. Кожен дослідник акцентує увагу на певних гранях лідерства, тому визначень лідерства існує безліч і кожне по своєму висвітлює цей багатоаспектний феномен.

Проведений нами аналіз визначень лідерства, які прямо чи опосередковано можна застосувати до системи місцевого самоврядування, надав можливість умовно розділити визначення лідерства на певні групи, на підставі ключових слів, покладених в основу цих визначень.

До першої групи увійшли визначення, в яких лідерство розглядається як взаємодія.

Р. Кричевський сприймає лідерство як вплив стосунків у процесі взаємодії, що ґрунтуються на особистісних характеристиках, де простежується факт домінування і підкорення [6, с. 344].

О. Віханський доводить, що лідерство це специфічний тип відносин управління, заснований на соціальному впливі, а точніше взаємодії в організації. Він розглядає лідерство як тип управлінської взаємодії (між лідером і послідовниками), заснований на найбільш ефективному для даної ситуації поєднанні різних джерел влади і направлений на спонукання людей до досягнення загальних цілей [3, с. 387].

Д. Ольшанський розглядає лідерство як специфічний феномен, який виникає при взаємодії лідера і ведених ним осіб, на стику двох проблем: психології окремої особистості (лідера) і психології груп, малих і великих [9, с. 207.]. При цьому, ми звертаємо увагу на суттєву проблему, що у науковому аналізі здебільшого зміщуються два типи лідерства – в малих групах та великих соціальних спільнотах. Однак цього робити не можна, оскільки механізми становлення та дії лідера у цих групах є різними [1, с.75].

Таблиця 1.
Трактування лідерства як взаємодії

<i>Сутність поняття лідерство</i>	<i>Джерело</i>
вплив стосунків у процесі взаємодії, що ґрунтуються на особистісних характеристиках, де простежується факт домінування і підкорення	Р. Кричевський
специфічний феномен, який виникає при взаємодії лідера і ведених ним осіб, на стику двох проблем: психології окремої особистості (лідера) і психології груп, малих і великих	Д. Ольшанський
специфічний тип відносин управління, заснований на соціальному впливі, а точніше взаємодії в організації. Це тип управлінської взаємодії (між лідером і послідовниками), заснований на найбільш ефективному для даної ситуації поєднанні різних джерел влади і направлений на спонукання людей до досягнення загальних цілей	О. Віханський

Підсумовуючи трактування лідерства через призму взаємодії лідера і послідовників чи членів організації, слід зазначити, що в цих визначеннях чітко прослідковується загальна тенденція взаємовпливу лідера на групу і групи на лідера, а також використання різних джерел влади направлених на спонукання людей до досягнення спільних цілей.

До другої групи увійшли визначення, які розглядають лідерство через призму впливу.

Д. Мацумото в книзі “Психологія і культура” розглядає лідерство як процес взаємного впливу між лідером і його послідовниками заради досягнення групових, організаційних та соціальних цілей [7, с. 661].

Як здатність впливати на людей швидше емоційними закликами, ніж використанням авторитету сприймає лідерство Г. Ашин [2, с. 33-48].

Р. Дафт трактує лідерство як взаємовідносини між лідером і членами групи, які чинять вплив один на одного й спільно прагнуть до реальних змін і досягнення результатів, що відображають загальні цілі [5, с. 564].

М. Альберт, Л. Едінгер, М. Мескон, Ф. Хедоурі розуміють лідерство як вплив на інших людей. На їх думку, такий вплив повинен відповідати наступним вимогам: 1) вплив повинен бути постійним; 2) вплив лідера повинен ґрунтуватися не на прямому використанні сили, а на авторитеті або визнанні правомірності керівництва; 3) керівництво лідера повинно розповсюджуватися на весь колектив (організацію); 4) лідер повинен мати явний пріоритет у впливі. Таким чином, представники даного підходу змішують поняття “лідерство” та “керівництво” і наполягають на визнанні формального управлінського статусу лідера, оминаючи неформальний статус [8, с. 75].

Американський політолог Р. Такер застерігав, що лідерство - це “щось значно більше, ніж аналіз і прийняття рішень, це - вплив на розум, енергію тих людей, яким належить зіграти свою роль у тому чи іншому процесі. І не можна ототожнювати лідерство з функціями посадових осіб” [4, с. 113].

Дж. Террі розуміє лідерство як “вплив на групи людей, що спонукає їх на досягнення загальної цілі” [4, с. 114].

Л. Холлон доводить, що лідерство - це просто здатність впливати. Ця здатність охоплює:

- вміння примусити групу зосередитися на загальній цілі;
- вміння створити в групі консенсус;
- вміння розвивати у членів групи відданість загальній справі та мотивацію до досягнень;
- вміння залучити людей до спільної роботи і спонукати робити те, що необхідно організації, тому, що члени групи самі прийшли до висновку, що вони хочуть це робити [11, с. 99].

М. Головатий визначає лідерство в широкому розумінні - як здатність впливати на інших і на стан спільної діяльності, і у вузькому, - коли лідер радикально впливає на стан справ у колективі і за багатьма якостями переважає інших [4, с. 115].

Таблиця 2.
Трактування лідерства через призму впливу

<i>Сутність поняття лідерство</i>	<i>Джерело</i>
здатність впливати на людей швидше емоційними закликами, ніж використанням авторитету	Г. Ашин
у широкому розумінні - як здатність впливати на інших і на стан спільної діяльності, і у вузькому, - коли лідер радикально впливає на стан справ у колективі і за багатьма якостями переважає інших	М. Головатий
процес взаємного впливу між лідером і його послідовниками заради досягнення групових, організаційних та соціальних цілей	Д. Мацумото
вплив на групи людей, який спонукає їх до досягнення спільної мети	Дж. Террі
взаємовідносини між лідером і членами групи, які чинять вплив один на одного й спільно прагнуть до реальних змін і досягнення результатів, що відображають загальні цілі	Р. Дафт
при лідерстві: 1) вплив повинен бути постійним; 2) вплив лідера повинен ґрунтуватися не на прямому використанні сили, а на авторитеті або визнанні правомірності керівництва; 3) керівництво лідера повинно розповсюджуватися на весь колектив (організацію); 4) лідер повинен мати явний пріоритет у впливі	М. Альберт Л. Едінгер М. Мескон Ф. Хедоурі
це щось значно більше, ніж аналіз і прийняття рішень, це - вплив на розум, енергію тих людей, яким належить зіграти свою роль у тому чи іншому процесі. Не можна ототожнювати лідерство з функціями посадових осіб	Р. Такер
це просто здатність впливати, яка включає: 1) вміння примусити групу зосередитися на загальній цілі; 2) вміння створити в групі консенсус; 3) вміння розвивати у членів групи відданість загальній справі та мотивацію на досягнення; 4) вміння залучити людей до спільної роботи і спонукати робити те, що необхідно організації, тому, що члени групи самі прийшли до висновку, що вони хочуть це робити	Л. Холлон

Підсумки аналізу трактування поняття “лідерство” через призму впливу, дають змогу констатувати, що різні дослідники надають перевагу різним формам впливу для формування та підтримання лідерства в групі. Одні схильні надавати більшу перевагу емоційному впливу, інші - впливу через авторитет, ще інші - впливу лідера через перевагу тих чи інших професійних чи особистих якостей. Проте загальним для всіх цих визначень є те, що різний вплив направлений в єдине русло - досягнення спільної мети.

До третьої групи увійшли визначення, в полі зору яких є оточення лідера.

Так, В.Е.Хоккінг припустив, що лідерство - це функція групи, яка передається лідерові тільки тоді, коли група бажає слідувати програмі, яку він висунув. Лідерство є функцією оточення, тобто певного місця, часу і обставин, в тому числі і культурних [9, с. 168].

Ю. Платонов зазначає, що феномен лідерства, відносини лідерства виникають завжди, коли групі людей доводиться вирішувати проблеми, які зачіпають інтереси всіх або більшості членів групи. Найбільш помітними лідерські відносини стають у тому випадку, коли перед групою постають завдання розподілу ресурсів (ресурси в цьому контексті розуміються в широкому аспекті: матеріальні, фінансові, продовольчі, інформаційні тощо) [4, с. 116].

Таке широке розуміння лідерства, яке може зачіпати сфери соціального життя (політику, економіку, культуру, науку тощо), а також макро- і мікрорівні взаємодії людей (від взаємовідносин в малих групах до управління державою і міжнародною політикою), дає змогу охоплювати формальні й неформальні організації.

Одним із визначень поняття “лідерство” в соціальній психології є таке: під лідерством розуміють діяльність особи, яка веде групу до досягнення мети та якій надається право брати на себе найбільш відповідальні рішення, що стосуються інтересів групи [6, с. 343].

Г. Ашин, дослідивши праці західних психологів виділяє десятки дефініцій лідерства, у т.ч. такі:

- поведінка індивіда, включеного в управління групою діяльністю;
- фокус групового процесу;
- мистецтво досягнення згоди між людьми;
- наслідок сили особистості [2, с. 33-48].

Професор в області соціальної психології Р. Кричевський відмічає: “лідерство - природний соціально-психологічний процес в групі, побудований на впливі особистого авторитету індивіда на поведінку членів групи. Роль лідера виникає стихійно, її немає в штатних розписах, лідерство - феномен психологічний, тоді як керівництво - соціальний. Тобто, лідерство - це неформальне явище - символ емоційно-психологічної єдності групи і зразок поведінки її членів. Лідерство - це завжди питання ступеню, сили впливу, яка залежить від співвідношення особистих якостей лідера з якостями тих, на кого він намагається здійснити вплив, і з ситуацією, у якій знаходиться означена група” [6, с. 347].

Д. Майєрс пропонує розглядати лідерство як процес, в ході якого певні члени групи ведуть за собою всіх інших [4, с. 120].

Відповідно до сучасних тенденцій “єдине, що явним чином відрізняє лідерів від не лідерів - це наявність послідовників” [10, с. 24].

За лідерами слідує віддані їм люди. У не-лідерів таких немає. І ніхто не стає лідером до тих пір, поки не знайде послідовників. “Послідовники, - пише У. Бланк, - це той елемент, який лежить в основі лідерства, наявність якого всім і у всіх ситуаціях дає право вважатися лідером. Лінкольн, Кінг... стали лідерами тоді, коли знайшли послідовників. Послідовники - це союзники, які представляють зворотний бік медалі, званої лідерством” [10, с. 25].

Таблиця 3.

Трактування лідерства через призму оточення лідера

<i>Сутність поняття лідерство</i>	<i>Джерело</i>
це функція групи, яка передається лідерові тільки тоді, коли група бажає слідувати програмі, яку він висунув	В.Е.Хоккінг
це функція оточення, тобто певного місця, часу і обставин	В.Е.Хоккінг
відносини лідерства виникають завжди, коли групі людей доводиться вирішувати проблеми, які зачіпають інтереси всіх або більшості членів групи	Ю. Платонов
діяльність особи, яка веде групу до досягнення мети та якій надається право брати на себе найбільш відповідальні рішення, що стосуються інтересів групи	Р. Кричевський
природний соціально-психологічний процес в групі, побудований на впливі особистого авторитету індивіда на поведінку членів групи	
це неформальне явище - символ емоційно-психологічної єдності групи і зразок поведінки її членів. Лідерство - це завжди питання ступеню, сили впливу, яка залежить від співвідношення особистих якостей лідера з якостями тих, на кого він намагається здійснити вплив, і з ситуацією, у якій знаходиться означена група	
поведінка індивіда, включеного в управління групою діяльністю	Г. Ашин
фокус групового процесу	Г. Ашин
процес, в ході якого певні члени групи ведуть за собою всіх інших	Д. Майєрс
послідовники - це той елемент, який лежить в основі лідерства, наявність якого всім і у всіх ситуаціях дає право вважатися лідером	У. Бланк

Узагальнення трактувань поняття “лідерство” дослідженого через призму оточення лідера, дає можливість побачити виразне обличчя лідерства як функції групи, центральним об'єктом якої є відносини “лідер - послідовники”, що засновані на міжособистісних відносинах і взаємній відповідальності за досягнення спільних цілей групи.

Безумовно, для дослідження лідерства можуть використовуватися й інші підходи. Це надає можливість для розширення уявлення про феномен лідерства.

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Таким чином, різноманітність наведених поглядів на лідерство, дає змогу констатувати, що лідерство в системі місцевого самоврядування є унікальним феноменом, яке охоплює всі сфери життєдіяльності, і проявляється різними гранями, в залежності від ситуації.

Досліджені поняття “лідерства” дають підстави виокремити такі основні підходи до його трактування:

- перший підхід пояснює лідерство як процес взаємодії в групі між лідером і членами групи / послідовниками;

- другий підхід трактує лідерство в групі через використання різних форм впливу направлених на спонукання членів групи до досягнення спільної мети;

- третій підхід – це пояснення лідерства через призму оточення лідера у відносинах “лідер - послідовники”, що засновані на міжособистісних відносинах і взаємній відповідальності за досягнення спільних цілей групи.

Узагальнюючи вищенаведені визначення лідерства можемо констатувати, що кожне з визначень не є вичерпним чи більш об’єктивним ніж інші, скоріш кожне з них виявляє як певні аспекти лідерства так і різні точки зору на нього.

Список використаних джерел.

1. Абашкина Е.Б., Косолапова Ю.Н. О теориях лидерства в современной психологии США / Е.Б.Абашкина, Ю.Н. Косолапов // США: экономика, политика, идеология, 1993. – № 4. – С. 75.
2. Ашин Г.К. Лидерство: социально-политические и психологические аспекты // Политика: проблемы теории и практики. - Вып VII. – ч. 2. – М., 1990.– С. 33-48.
3. Виханский О. С. Менеджмент : учебник / О. С. Виханский, А. И. Наумов. - [3-е изд.]. - М. : Гардарики, 2001. - 528 с.
4. Грищенко І. М. Теоретико-методологічні засади лідерства / І. М. Грищенко // Наукові розвідки з державного та муніципального управління : зб. наук. пр. – К. : [б.в.], 2015. – Вип. 1. – С. 110–122. – (Серія “Управління”).
5. Дафт Р. Менеджмент. 10-е изд. / Пер. с англ. - СПб. : Питер, 2014. - 864 с. - (Серия “Классика MBA”). - С. 564.
6. Кричевский Р.Л. Психология лидерства: учебное пособие / Р.Л. Кричевский. – М. : Статут, 2007. – 542 с.
7. Мацумото Дэвид «Психология и культура» СПб. Питер, 2003. - 718 с.
8. Мескон М. Основы менеджмента / М. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоури; общ. ред. и вступ. ст.Л.И. Евенко. – М. : Дело, 1992. – 90 с.
9. Ольшанський Д. В. Політико-психологічна типологія лідерства / Д. В. Ольшанський. - М. : Гардарики, 2004. - с. 207.
10. Blank W. The Nine Natural Laws of Leadership. New York: AMACOM, 1995.
11. L. Hollon. What do leadership and lasagna have in common? Psychology of Contemporary Leadership: American researches. University Bowling Green, Kentucky U.S.A., 2006. P. 99.

References.

1. Abashkina, E.B. and Kosolapova, Ju.N. (1993), “On the theories of leadership in the United States of modern psychology”, *SShA: ekonomika, politika, ideologija*, vol. 4, p 75.
2. Ashin, G.K. (1990), “Leadership: the socio-political and psychological aspects”, *Politika: problemy teorii i praktiki*, vol. 7, pp. 33-48.
3. Vihanskij, O.S. (2001), *Menedzhment : uchebnik* [Management: textbook], 3 rd ed, Gardariki, Moscow, Russia.
4. Hryshchenko, I.M. (2015), “Theoretical and methodological principles of leadership”, *Naukovi rozvidky z derzhavnoho ta munitsypal'noho upravlinnia : zb. nauk. pr.*, vol. 1, pp. 110–122.
5. Daft, R. (2014), *Menedzhment*, [Management], 10 rd ed, Piter (Serija “Klassika MBA”), St. Petersburg, Russia.
6. Krichevskij, R.L. (2007), *Psihologija liderstva: uchebnoe posobie* [Leadership Psychology: Tutorial], Statut, Moskva, Russia.
7. Macumoto, D. (2003), *Psihologija i kul'tura* [Psychology and Culture], Piter, St. Petersburg, Russia.
8. Meskon, M. (1992), *Osnovy menedzhmenta* [Basics management], Delo, Moskva, Russia.
9. Ol'shanskij, D.V. (2004), *Politiko-psihologichna tipologija liderstva* [Political and psychological typology of leadership], Gardariki, Moskva, Russia.
10. Blank, W. (1995), *The Nine Natural Laws of Leadership*, AMACOM, New York, USA.
11. Hollon, L. (2006), “What do leadership and lasagna have in common? Psychology of Contemporary Leadership: American researches”, *University Bowling Green*, p. 99.

Стаття надійшла до редакції 12.02.2016 р.

ТОВ "ДКС Центр"

Вропу